

```
{
  "@context": "https://schema.org",
  "@type": "ScholarlyArticle",
  "@id": "https://theologygateway.info/articles/151-three-development-in-ecclesiology",
  "headline": "Three Developments in Ecclesiology since the Reformation: The Visible and Invisible Church, The Priesthood of All Believers, The Relationship between Church, Society and State",
  "alternativeHeadline": "Three Developments in Ecclesiology since the Reformation",
  "author": {
    "@type": "Person",
    "name": "Boyan Mak Mihaylov"
  },
  "publisher": {
    "@type": "Organization",
    "name": "Theology Gateway",
    "url": "https://theologygateway.info"
  },
  "datePublished": "2023",
  "url": "https://theologygateway.info/articles/151-three-development-in-ecclesiology",
  "isPartOf": {
    "@type": "CreativeWork",
    "name": "History of Christian Theology II",
    "publisher": {
      "@type": "Organization",
      "name": "TCM International Institute",
      "location": {
        "@type": "Place",
        "name": "Heiligenkreuz, Austria"
      }
    }
  },
  "description": "This research paper examines three significant theological developments in ecclesiology that emerged during the Reformation and have continued to shape evangelical thought: the distinction between the visible and invisible church, the doctrine of the priesthood of all believers, and the relationship between church, society, and state. The study traces these concepts from their patristic roots through the Reformation era to contemporary theological reflection. It examines how Augustine, Luther, Calvin, Zwingli, the Radical Reformers, Karl Barth, Dietrich Bonhoeffer, Gustavo Gutiérrez, and Jürgen Moltmann contributed to the continuing theological discussion surrounding the nature of the church, Christian participation, and the church's relationship with political structures.",
  "keywords": [
    "Ecclesiology",
    "Protestant Reformation",
    "Visible Church",
    "Invisible Church",
    "Priesthood of All Believers",
    "Church and State",
    "Church and Society",
    "Augustine",
    "Martin Luther",
    "Ulrich Zwingli",
    "John Calvin",
    "Karl Barth",
    "Dietrich Bonhoeffer",
    "Gustavo Gutiérrez",
    "Jürgen Moltmann",
    "Evangelical Theology"
  ],
  "inLanguage": "en",
  "about": [
    {
      "@type": "Thing",
      "name": "Ecclesiology"
    },
    {
      "@type": "Thing",
      "name": "Protestant Reformation"
    },
    {
      "@type": "Thing",
      "name": "Christian Church"
    },
    {
      "@type": "Thing",
      "name": "Church-state relations"
    }
  ],
  "mentions": [
    {
      "@type": "Person",
      "name": "Aurelius Augustine"
    },
    {
      "@type": "Person",
      "name": "Martin Luther"
    },
    {
      "@type": "Person",
      "name": "Ulrich Zwingli"
    },
    {
      "@type": "Person",
      "name": "John Calvin"
    },
    {
      "@type": "Person",
      "name": "Karl Barth"
    },
    {
      "@type": "Person",
      "name": "Dietrich Bonhoeffer"
    },
    {
      "@type": "Person",
      "name": "Gustavo Gutiérrez"
    },
    {
      "@type": "Person",
      "name": "Jürgen Moltmann"
    }
  ],
  "articleSection": "Ecclesiology",
  "learningResourceType": "Research paper",
  "educationalLevel": "Higher education"
}
```

Автор: Драгомир Радулов

Church Abstract: Dragomir Radulov, *New Testament Textology: Peculiarities of Textus Receptus and Critical Text [lecture]*. Initiative for Spiritual development "St. John Chrysostom". Sofia: Holy Trinity Christian Church, 2026.

This lecture provides a comprehensive introduction to New Testament textual criticism, examining the thousands of Greek manuscripts and the methodological principles by which scholars reconstruct the most reliable text. The study surveys the major textual families—Byzantine, Alexandrian, Western, and Caesarean—and traces the historical development of textual criticism from the sixteenth-century Textus Receptus through the

groundbreaking work of Lachmann, Tischendorf, Westcott and Hort, to the contemporary Nestle-Aland and UBS editions, including the recent coherence-based genealogical method. Through detailed analysis of unintentional and intentional scribal errors, the article demonstrates that while over one million variant readings exist, the vast majority are orthographic or insignificant; fewer than fifty variants carry any theological weight, and none undermine core Christian doctrine. The lecture concludes that the New Testament text is remarkably well-preserved, with textual criticism serving not as a threat to faith but as a tool for approaching the apostolic witness with greater precision and historical understanding. Keywords: New Testament, Textual criticism, Manuscripts, Variants, Textus Receptus, Alexandrian text, Byzantine text, Nomina sacra, Harmonization, Nestle-Aland

```
.video-wrapper { width: 90%; max-width: 56em; /* optional cap (~896px at 16px base) */ margin: 0 auto; /* center horizontally */ aspect-ratio: 16 / 9; } .video-wrapper iframe { margin: 1em; width: 100%; height: 100%; border: 0; }
```

Въведение

Настоящата лекция представлява продължение на предходното изложение, посветено на текстологията на Стария Завет, като днес акцентът е поставен изцяло върху текстологията на Новия Завет. Текстологията (или текстова критика) се занимава с изследването на древните ръкописи и установяването на максимално близкия до оригинала текст. В случая с Новия Завет, ние разполагаме с хиляди ръкописи – писани на ръка върху папирус, а по-късно върху пергамент – които съдържат многобройни разлики помежду си. Основната задача на текстологията е да анализира тези различия, да прецени кои варианти са по-достоверни, кои следва да бъдат приети и кои – отхвърлени.

Видове ръкописи и текстови фамилии

Ръкописите на Новия Завет се различават според шрифта, с който са написани. Ранните ръкописи са изписани с едър шрифт – т.нар. **маюскули**, докато от IX век насам се въвежда по-дребен шрифт –

минускули

. На латински ръкописите се означават като *manuscripts*

С течение на времето се оформят няколко основни текстови фамилии:

- **Византийски текст** – създаден предимно във византийските скриптории от

монаси. Това е текстът на мнозинството (*мажорити*), тъй като около 5000 от общо 6000 гръцки ръкописа спадат към тази група и показват значителни сходства.

- **Александрийски текст** – засвидетелстван в по-ранни ръкописи като Александрийския, Синайския и Ватиканския кодекс.

- **Западен текст и Кесарийски текст** – други две фамилии, идентифицирани от учени като Грийсбах.

Важно е да се отбележи, че понятията *Textus Receptus*, *мажорити* и *византийски текст* често се използват като синоними, но съществуват съществени разлики между тях.

Терминът

Textus Receptus

възниква през XVI век, когато издатели като Еразъм и Стефанос подготвят печатни издания на гръцкия Нов Завет. Името идва от рекламна бележка на братя Елзевир, които представят своето издание като „текст, приет от всички“.

Историческо развитие на текстовата критика

Научната текстова критика бележи своето начало след Вестфалския мир (1648 г.), когато относителният мир в Европа позволява развитието на хуманитарните науки. Важни етапи в това развитие включват:

- Изданието на Лондонския полиглот – многотомно издание, съдържащо множество библейски текстове с критични бележки.

- Изданието на Мил и Уелс – първото истинско критическо издание с 32 000 разночетения.

- Приносите на Грийсбах, който систематизира текстовите фамилии.

- Работата на Карл Лахман, който формулира принципите на текстовата критика.

- Откриването на големите кодекси през XIX век – Синайски, Ватикански, Ефремов – от Константин фон Тишендорф.

- Систематизацията на Уескот и Хорт в края на XIX век.

- Изданията на Нестле–Аланд през XX век, които се превръщат в най-разпространените критически издания, както и тези на United Bible Societies (UBS).

В началото на XXI век се въвежда компютърно-базираният **родословен метод** (*coherence-based genealogical method*), който ще обхване всички книги на Новия Завет в бъдещите издания (Nestle–Aland 29 и 30).

Причини за появата на разночетения

Разночетенията в ръкописите възникват по различни причини, които могат да бъдат разделени на **неволни** и **преднамерени**.

Неволни грешки

1. **Зрителни грешки** – поради липсата на очила и сходството на някои гръцки букви, преписвачите лесно допускат грешки.

2. **Използване на съкращения** – в гръцките ръкописи често се използват свещени съкращения (*nomina sacra*), като например ΘΣ за *Teo*
с

(Бог) или ΙΣ за
Исус

, с тилда отгоре. При неразпознаване на тилдата могат да възникнат грешки. Куриозен пример е 1 Кор. 12:13, където съкращението за

Пневма

(Дух) – ΠΝΑ – е прочетено като

Пома

(питие) поради пропуснатата тилда.

3. **Пропускане на ред** – когато два реда завършват с еднакви думи, преписвачът може да прескочи втория.

4. **Повторение на думи** – при връщане на погледа към вече написаното.

5. **Грешки на слуха** – при диктовка, поради фонетични сходства в гръцкия език (омофони и дифтонги).

6. **Грешки на паметта** – при записване по памет, преписвачът може неволно да замени дума със синоним.

Преднамерени промени

1. **Премахване на предполагаеми вмъквания** – преписвач коригира това, което смята за грешка на предшественик.

2. **Поправка на правописни грешки**.

3. **Хармонизации** – съгласуване на паралелни пасажии (например Господната молитва в Матей и Лука).

4. **Разширяване на старозаветни цитати** – съобразяване със Септуагинтата.

5. **Добавяне на титли и повишаване на авторитета** – например добавянето на „цар“ пред Давид в Матей 1:6, или на „Господ“ в Галатяни 6:17.

6. **Коригиране на исторически или географски несъответствия** – например в Матей 27:9, където цитат, приписван на Йеремия, в действителност произхожда от Захария; някои преписвачи заменят името.

7. **Обедняване на варианти** – когато преписвач събере два паралелни варианта в един.

8. **Добавяне на обяснителни бележки** – например в Лука 16:19 се добавят имена на богатия човек и на разбойниците.

Важно е да се подчертае, че **нито една ерес в историята на Църквата не е възникнала на основата на разночетения**. Както отбелязва Иринеи, ересите се раждат от различното тълкуване на един и същ текст, а не от наличието на различни текстови варианти. Единственият сигурен случай на съзнателно премахване на текст е този на Маркион, който изважда части от Евангелието на Лука.

Методи на текстовата критика

Текстовите критици прилагат набор от принципи за оценка на вариантите, които се делят на **външни** и **вътрешни** критерии.

Външни критерии

- **Дата на физическия носител** – по-старите ръкописи обикновено се предпочитат, но се прави разлика между възрастта на носителя и възрастта на текста, който той съдържа.
- **Географско разпределение** – вариант, засвидетелстван в географски отдалечени райони, е по-достоверен, тъй като изключва възможността за координирано изменение.
- **Текстова фамилия** – принадлежността към дадена фамилия (александрийска, византийска и пр.) има значение за оценката.

Вътрешни критерии

1. **Вариантът, който обяснява произхода на другия** – предпочита се този, който логически обяснява как са могли да възникнат останалите варианти.
2. **Вариантът, който дава смисъл** – предпочита се по-осмисленият вариант.
3. **По-трудният вариант** – обикновено се предпочита пред по-лесния, тъй като преписвачите са склонни да опростяват, а не да усложняват текста.
4. **По-краткият вариант** – предпочита се пред по-дългия, тъй като добавките са по-чести от съкращаването.
5. **Не-асимилираният вариант** – по-малко литературният, „некултурният“ гръцки език често е по-първичен.
6. **Вариантът с прозиращ семитизъм** – предпочита се, тъй като ранните

християнски текстове носят семитско влияние.

7. **Съобразяване с авторския стил** – ако дадена дума или конструкция не е типична за автора, вариантът се декласира.

8. **Контекстуална съгласуваност** – проверка дали вариантът хармонизира с други места у същия автор.

Тези принципи не са математически правила, а **насоки**, които помагат на критика.

Върховен съдия винаги остава

мисълът

с

Статистика на разночетенията

Новият Завет съдържа 27 книги, 260 глави и приблизително 8 000 стиха. Ако се броят всички възможни разночетения, техният брой надхвърля **1 милион**. Това число обаче е подвеждащо, тъй като:

- Около 50% от тях са очевидни правописни грешки – грешки на мастилото, технически пропуски, които веднага се отхвърлят.

- От останалите, в изданието на Nestle–Aland са включени около **17 334**

разночетения

които имат някакъв смисъл.

- От тях над 80% са незначими – например разлика между „Исус Христос“ и „Христос Исус“, която не променя смисъла.

В крайна сметка, **не повече от 50 разночетения** имат реално теологическо значение. Дори и при тях става дума по-скоро за нюанси, отколкото за съществени доктринални различия.

Пример за това как намалява броят на значимите разночетения може да се види в Евангелието от Йоан, глава 1. Докато пълното критическо издание (*Text und Textwert*) регистрира стотици варианти, популярните издания като Nestle–Aland и UBS се фокусират само върху няколко стиха (1:4, 1:18, 1:27), които имат теологическо значение.

Примери за значими разночетения

Йоан 1:18 – в ранните ръкописи този стих съдържа изключително висока христология: „Единородният Бог, който е в лоното на Отца, Той го изяви“

(вместо

„Единородният Син“

). Това е един от аргументите за ранното осъзнаване на божествеността на Христос. В UBS5 се посочват пет варианта, в Nestle–Aland 28 – четири, докато пълното критическо издание регистрира цели тринадесет варианта, повечето от които са правописни грешки.

Матей 5:22 – в по-късни ръкописи се добавя „без причина“: „който се гневи на брата си без причина“ . Добавката е очевидно по-късна и цели да смекчи категоричността на Исусовото слово. Тя обаче води до логическо противоречие, тъй като гневът винаги има причина.

Евреи 4:2 – тук се наблюдава съществена разлика между Textus Receptus и критическия текст. Единият вариант казва, че „словото не се съедини чрез вяра в ония, които го чуха“ , а другият – че „те не бяха обединени чрез вяра с ония, които чуха“ . Това е един от случаите, в които текстовата критика не може да даде категоричен отговор, тъй като и двата варианта са смислени.

Марк 1:1 – В най-ранните ръкописи стои „Начало на благовестието на Исуса Христа, Божия Син“ . В по-късни ръкописи „Божия Син“ отсъства. Обяснението е в употребата на свещени съкращения – когато „Исуса Христа“ е изписано съкратено, то може да бъде прочетено като пълното име без добавката.

Лука 23:34 – молитвата „Отче, прости им, защото не знаят какво правят“ липсва в някои ранни ръкописи. Това е един от критичните стихове, тъй като молитвата се среща само в Лука.

Матей 24:36 – в по-късни ръкописи думите „нито Синът“ са премахнати: „За онзи ден и час никой не знае, нито небесните ангели, нито Синът, а само Отец“

. Премахването е резултат от теологична корекция – по-късни преписвачи се затрудняват да приемат, че Синът (който е Бог) не знае нещо. В ранната христология обаче това е напълно логично – като човек, Исус се отказва от божественото знание.

Деяния 20:28 – вариантите „Църквата на Господа“ и „Църквата на Бога“ са от изключително значение. Когато се каже „Църквата на Бога, която придоби чрез Своята кръв“ , се получава силно свидетелство за божествеността на Христос, тъй като кръвта се нарича Божия. По-неутралният вариант („Господа“) не отрича божествеността, но я изразява по-слабо.

1 Тимотей 3:16 – тук става дума за това дали в оригиналния текст стои „Бог се яви в плът“ или „Който се яви в плът“

. Гръцките съкращения за Теос

(ΘΣ) и за относителното местоимение (ΟΣ) се различават само по една чертичка, което обяснява появата на двата варианта. Логиката подкрепя

„Бог“

, тъй като именно Бог се въплъщава, докато човекът по природа е плът. В Синайския кодекс вторият коректор променя

„Който“

на

„Бог“

, вероятно след сравнение с по-стари ръкописи.

Юда 5 – В ранните ръкописи стои „Исус, който спаси народа от Египет“, докато по-късните четат

„Бог“

. Това е забележително свидетелство за ранното отъждествяване на Исус с Бога на Стария Завет.

Текстологичните дебати и тяхното значение

В историята на текстологията съществуват две основни позиции:

1. **Сторонници на Textus Receptus и мажоритарния текст** – те изтъкват, че словото Божие, дадено за основа на вярата, следва да бъде приемано в исторически доминиращия вариант. Мнозинството от ръкописите заслужават уважение.

2. **Сторонници на критическия текст** – те възприемат еkleктичния подход, търсейки максимално ранния текст. Те разглеждат по-късните варианти като „плевели“, които трябва да бъдат отстранени.

В XXI век обаче се налага нов подход – **компютърният родословен метод**, който не разглежда текстовете като враждуващи помежду си, а като **общо наследство**

. Той позволява да се анализират различията и да се търсят историческите причини за тях, като по този начин се получават сведения за движението на теологическата мисъл.

Заключение

Текстологията на Новия Завет представя една забележителна картина. От над 1 милион регистрирани разночетения, след премахване на правописните грешки и незначимите варианти, остават около 17 000, от които над 80% са без значение за смисъла. В крайна сметка, не повече от 50 разночетения изискват сериозно внимание, като при тях става дума за нюанси – никога за отричане на основната християнска доктрина.

Този факт е забележителен, особено в сравнение с други религиозни традиции, които претендират за буквално спуснато от небето писание. В случая на Новия Завет, наличието на множество ръкописи позволява на науката да реконструира текста с висока степен на сигурност. Както посочва лекторът, дори и в 50-те случая, където съществува несигурност, никой от вариантите не противоречи на доктрината – единствено единият може да я подкрепя по-силно, а другият – по-неутрално.

Това е и свидетелство за Божието присъствие в Писанието: въпреки човешките грешки и намеси, основният смисъл и послание остават непокътнати. Разночетенията не са заплаха, а богатство – те ни дават поглед върху начина, по който Църквата е разбирала и предавала текста през вековете, и ни помагат да се доближим до първоначалното послание на апостолите.

Използвани източници:

1. Aland, Barbara, Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini, and Bruce M. Metzger, eds. *The Greek New Testament*. 5th rev. ed. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2014.
2. Hixson, Elijah, and Peter J. Gurry, eds. *Myths and Mistakes in New Testament Textual Criticism*. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2019.
3. Metzger, Bruce M., and Bart D. Ehrman. *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2005.
4. Nestle, Eberhard, and Kurt Aland, eds. *Novum Testamentum Graece*. 28th rev. ed. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.
5. Strutwolf, Holger, Klaus Wachtel, et al., eds. *The Greek New Testament*. 6th rev. ed. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2025.
6. Wasserman, Tommy, and Peter J. Gurry. *A New Approach to Textual Criticism: An Introduction to the Coherence-Based Genealogical Method*. Resources for Biblical Study 80. Atlanta: SBL Press, 2017.